

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.42>

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА УЧАСТІ АДВОКАТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Пузирний О.О.,

адвокат,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,

кафедра адміністративного та господарського права

ORCID: 0009-0000-2201-3193

e-mail: 9lexalex@gmail.com

Пузирний О.О. Представництво інтересів особи в адміністративному судочинстві як процесуальна форма участі адвоката в адміністративному провадженні.

У науковій статті досліджено інститут представництва інтересів особи адвокатом в адміністративному судочинстві як важливу процесуальну форму участі адвоката в адміністративному провадженні. Особливу увагу приділено правовій природі адвокатського представництва, його нормативному підґрунті та ролі у забезпеченні права особи на ефективний судовий захист у публічно-правових спорах.

У роботі проаналізовано повноваження адвоката в адміністративному процесі, включаючи підготовку та подання процесуальних документів, участь у судових засіданнях, подання апеляційних та касаційних скарг, ініціювання перегляду судових рішень, а також здійснення правової допомоги на досудових стадіях вирішення адміністративних спорів. Розкрито значення адвокатської діяльності для реалізації принципів змагальності, рівності сторін, доступу до правосуддя, публічності та ефективного захисту прав і свобод особи в адміністративному судочинстві.

У межах дослідження окреслено низку проблем, що перешкоджають повноцінній реалізації функції адвоката як представника: надмірний формалізм судів у перевірці повноважень, відсутність уніфікованого підходу до процесуального статусу адвоката, недостатність законодавчих гарантій незалежності адвокатської діяльності в адміністративному процесі, а також нерівномірність судової практики щодо застосування процесуальних норм. Звернуто увагу на вплив цих проблем на оперативність, якість та передбачуваність адміністративного судочинства.

Обґрунтовано необхідність комплексного оновлення нормативно-правової бази, що регулює участь адвоката в адміністративному судочинстві. Запропоновано напрями вдосконалення механізмів процесуального представництва, зокрема: кодифікацію процедур участі адвоката; нормативне закріплення універсального механізму підтвердження повноважень; посилення професійних гарантій адвокатської діяльності; розширення можливостей адвоката щодо застосування електронних сервісів правосуддя; а також формування сталої та єдиної судової практики у справах, що стосуються представництва в адміністративних судах.

Ключові слова: адвокат, адміністративне судочинство, процесуальне представництво, права допомога, судовий захист, доступ до правосуддя, етичні стандарти.

Puzyrnyi O.O. Representation of an individual's interests in administrative proceedings as a procedural form of a lawyer's participation in administrative adjudication.

The scientific article explores the institution of representation of an individual's interests by a lawyer in administrative proceedings as an important procedural form of lawyer's participation in administrative adjudication. Particular attention is paid to the legal nature of legal representation, its regulatory framework, and its role in ensuring the individual's right to effective judicial protection in public-law disputes.

The study analyzes the powers of a lawyer in administrative proceedings, including the preparation and submission of procedural documents, participation in court hearings, filing of appeals and cassation complaints, initiation of judicial review of decisions, as well as providing legal assistance at the pre-trial stages of resolving administrative disputes. The significance of legal practice for the realization of the principles of adversarial proceedings, equality of arms, access to justice, publicity, and effective protection of rights and freedoms in administrative adjudication is emphasized.

The research outlines a number of problems that hinder the full implementation of the lawyer's representative function: excessive formalism of courts in verifying powers of attorney, the lack of a unified approach to the procedural status of a lawyer, insufficient legislative guarantees of independence of legal practice in administrative proceedings, as well as inconsistency in judicial practice regarding the application of procedural norms. The impact of these problems on the efficiency, quality, and predictability of administrative adjudication is highlighted.

The necessity of a comprehensive update of the regulatory framework governing lawyer's participation in administrative proceedings is substantiated. The article proposes directions for improving mechanisms of procedural representation, including the codification of procedures for lawyer participation; normative consolidation of a universal mechanism for confirming powers of attorney; strengthening of professional guarantees of legal practice; expansion of lawyers' opportunities to use electronic justice services; and the development of stable and unified judicial practice in cases related to representation in administrative courts.

Key words: lawyer, administrative justice, procedural representation, legal assistance, judicial protection, access to justice, ethical standards.

Постановка проблеми. У сучасному контексті адміністративно-правових відносин постає необхідність глибокого вивчення та оцінки ролі адвоката у процесі представництва інтересів особи в адміністративному судочинстві. Адвокат виконує ключову функцію у забезпеченні реалізації прав і законних інтересів громадян, а також у гарантуванні дотримання принципів справедливого судового розгляду. Недооцінка значущості цієї процесуальної форми може призводити до істотних порушень прав людини, зниження довіри до судової системи та зменшення ефективності адміністративного правосуддя. Саме тому удосконалення відповідного правового регулювання, становлять важливий напрям як наукового, так і практичного дослідження.

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження теми представництва інтересів особи в адміністративному судочинстві адвокатом є важливим для поглиблення теоретичних основ адміністративного процесуального права та формування ефективної системи правового захисту. З наукового погляду, це дає змогу переосмислити зміст та межі адвокатських повноважень, їх значення у реалізації принципу змагальності та гарантуванні права на справедливий суд.

З практичної точки зору, вивчення зазначеної теми дозволяє розробити конкретні пропозиції щодо усунення прогалин у чинному законодавстві, подолання труднощів правозастосування, а також вдосконалення забезпечення професійної правової допомоги. Результати дослідження можуть бути використані для підвищення рівня кваліфікації адвокатів, вдосконалення судової практики та забезпечення ефективного правового захисту в адміністративному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми представництва інтересів особи адвокатом в адміністративному судочинстві розглядалися у працях таких науковців, як: Н.М. Бакаянова, Є.В. Бережна, І.О. Билиця, А.В. Боровик, М.Ю. Веселов, Т.В. Вільчик, О.В. Гаран, М.Ю. Єфіменко, В.Ю. Кікінчук, І.Є. Марочкіна, Н.Ю. Сакара, Л.В. Тацій, В.С. Шевчук та інших.

У зазначених роботах висвітлено різні аспекти діяльності адвоката у сфері адміністративного судочинства, зокрема правовий статус, процесуальні повноваження, етичні стандарти, проблеми доступу до правосуддя та гарантії представництва. Водночас сучасні трансформації правової системи, ускладнення адміністративно-правових відносин та зростання значущості ефективної правової допомоги зумовлюють потребу в подальших наукових дослідженнях, спрямованих на комплексне осмислення представництва інтересів особи адвокатом в адміністративному судочинстві як форму участі адвоката в адміністративному провадженні та удосконалення механізмів процесуального представництва.

Мета дослідження. Метою статті є комплексне дослідження представництва інтересів особи адвокатом як процесуальної форми участі адвоката в адміністративному провадженні. У межах дослідження акцент зроблено на правовій природі, особливостях реалізації адвокатських повноважень у межах адміністративного судового процесу, проблемах правозастосування та напрямках удосконалення чинного законодавства з метою забезпечення належного рівня правової допомоги.

Завдання дослідження:

Розкрити зміст представництва інтересів особи в адміністративному судочинстві.

Дослідити процесуальні особливості реалізації адвокатських повноважень на етапах розгляду адміністративних справ у суді.

Визначити основні проблеми, які виникають у практиці адвокатського представництва, зокрема пов'язані з доступом до правосуддя, формалізмом судової процедури та недосконалістю законодавчого регулювання.

Обґрунтувати необхідність удосконалення механізмів адвокатського представництва в адміністративному судочинстві та розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності правового захисту осіб у публічно-правових спорах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теорії адміністративного процесу адміністративне провадження розглядається як сукупність процесуальних дій, які здійснюються уповноваженими органами публічної адміністрації або адміністративними судами з метою розгляду і вирішення публічно-правових спорів, а також реалізації прав і обов'язків суб'єктів владних повноважень та приватних осіб у сфері публічного управління. Його зміст охоплює як досудові процедури вирішення спорів (у тому числі через подання звернень, скарг, заяв до органів державної влади чи місцевого самоврядування), так і судову стадію, яка здійснюється в межах адміністративного судочинства відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України [7].

Адміністративне провадження характеризується рядом принципів, зокрема законності, рівності учасників, гласності, змагальності та диспозитивності. Саме ці принципи визначають правові рамки, в яких має здійснюватися представництво інтересів особи. Як слушно зазначає Т.В. Вільчик: «Адвокат повинен діяти в інтересах клієнта, але при цьому має підтримувати верховенство права та сприяти належному відправленню правосуддя» [2, с. 39].

Участь адвоката в адміністративному провадженні є однією з найважливіших форм процесуального представництва, яка має на меті не лише забезпечення фахового правового супроводу, а й гарантування ефективної реалізації прав особи в умовах публічно-правового спору. Процесуальна форма участі адвоката передбачає наявність чітко визначених повноважень, документально підтверджених довіреністю або ордером, і проявляється через низку дій: підготовку та подання процесуальних документів, представництво у судових засіданнях, а також подання апеляційних чи касаційних скарг.

У цьому контексті адвокат, в адміністративному судочинстві діє вже не лише як представник, але й як процесуальний суб'єкт, наділений спеціальним статусом, який зобов'язує дотримуватись високих стандартів етики, професіоналізму та відповідальності.

Однак практика свідчить, що реалізація представництва адвоката у сфері адміністративного судочинства нерідко ускладнюється низкою факторів: формалізмом підходів судів до оцінки доказів представництва, неоднозначним трактуванням процесуального статусу адвоката, а також наявністю законодавчих прогалин у регулюванні участі адвоката у врегулюванні спорів.

Процесуальні форми участі адвоката в адміністративному провадженні визначаються нормативно встановленими вимогами, що формують правові межі і механізми реалізації адвокатської діяльності в цій сфері. Вони ґрунтуються на системі джерел права, які регламентують статус адвоката, порядок вчинення процесуальних дій, умови допустимості представництва, а також гарантії незалежності та професійної автономії адвоката.

Базове нормативне підґрунтя становлять положення Конституції України, яка гарантує право на правову допомогу [8, ст. 59], а також Кодекс адміністративного судочинства України [7], що детально регулює процедуру розгляду справ у публічно-правовій сфері. Важливе значення мають також спеціальні закони: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [9], який визначає засади організації адвокатури та повноваження адвоката, а також Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [10], у частині, що стосується доступу до захисту прав.

Особливу роль відіграють міжнародно-правові акти, зокрема Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [4] та практика Європейського суду з прав людини.

Таким чином, як слушно зазначають вчені А.В. Боровик та В.С. Шевчук: «Правовими засадами діяльності адвоката в адміністративному судочинстві можна вважати систему норм права, які закріплені в чинному законодавстві України, підзаконних нормативних актах, які встановлюють мету, завдання, правила, порядок, процедури діяльності адвокатів в адміністративному судочинстві» [1, с. 29].

Розвиток інституту правничої допомоги в Україні нерозривно пов'язаний зі становленням інституту адвокатури [5, с. 7].

Саме адвокатура, як інституційно незалежний і водночас функціонально важливий елемент правової системи, стала основним гарантом реалізації права особи на захист у правових спорах, зокрема у сфері публічно-правових відносин. Протягом останніх десятиліть спостерігається тенденція до розширення процесуальних можливостей адвокатів, зокрема через нормативне закріплення виключного права на представництво в суді в адміністративних справах.

У сучасних умовах адвокат виступає не лише як правозахисник, але й як носій публічної довіри до правосуддя, гарантуючи змагальність і рівність сторін у судовому процесі. Представництво інтересів особи в адміністративному судочинстві вимагає від адвоката високого рівня професійної компетентності, глибокого розуміння норм адміністративного права, здатності до стратегічного планування правового захисту, а також дотримання етичних стандартів.

Отже, на мою думку, представництво адвоката в адміністративному судочинстві є процесуальною формою реалізації права особи на правову допомогу, яка поєднує в собі елементи делегованої волі сторони та професійної юридичної діяльності, що здійснюється на підставі спеціального статусу адвоката. Його сутність полягає не лише в здійсненні дій від імені довірителя, а в участі адвоката в адміністративному судочинстві з метою забезпечення реалізації, захисту та поновлення прав і законних інтересів особи у публічно-правових спорах.

Ця форма має чітко встановлену процесуальну легітимацію, яка оформлюється через ордер або довіреність, однак зміст представництва адвокатом виходить за межі механічного виконання доручень. Адвокатська участь часто носить конструктивний характер – адвокат не лише відтворює позицію клієнта, а формує її в процесуально прийнятній формі, враховуючи правову логіку, судову практику та юридичну перспективу справи.

Таким чином, представництво адвоката – це не просто делегування процесуальних повноважень, а форма фахового втручання у справу, спрямованого на відновлення справедливості в публічно-правовому спорі. Воно відіграє ключову роль у забезпеченні змагальності, дотриманні принципу рівності сторін, а також у реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу.

З огляду на виклики, пов'язані з формалізмом судової практики, прогалинами у законодавстві та неоднозначним тлумаченням процесуальних норм, адвокатське представництво стає все більш значущим. Зокрема, у випадках, коли особа самотійно не в змозі ефективно реалізувати своє право на судовий захист, участь адвоката забезпечує фактичний доступ до правосуддя та сприяє винесенню обґрунтованих і справедливих рішень.

У поняття доступності крім справедливості судового розгляду включає також його ефективність і можливість безперешкодного звернення будь-якої зацікавленої особи до суду [11, с. 39].

Таким чином, участь адвоката як процесуального представника в адміністративному провадженні потребує належного нормативного закріплення, вдосконалення правозастосовної практики та формування єдиних стандартів професійної діяльності адвокатів у сфері публічно-правових відносин.

Попри прогресивність чинного правового регулювання адвокатської діяльності в адміністративному провадженні, практика свідчить про наявність низки проблем, що істотно впливають на ефективність реалізації права особи на правову допомогу.

Як зазначає О.В. Гаран: так, наприклад, у сфері представництва інтересів сторін у суді належність та допустимість документів для підтвердження повноважень представника стає частою проблемою, яка підтверджується практикою [6, с. 20].

Повністю погоджуюсь із обґрунтованою позицією науковиці О.В. Гаран, адже, на мою думку, цей підхід суперечить самій суті представництва, оскільки зміщує акцент з реального захисту прав особи на формальну перевірку документів. Як наслідок, замість сприяння доступу до правосуддя, судова система іноді сама стає бар'єром у його реалізації.

Крім того, актуальним залишається питання гарантій незалежності адвокатської діяльності в умовах адміністративного судочинства. Досі існують ризики тиску на адвокатів з боку органів публічної влади, що ускладнює їхню функцію.

Також варто зазначити, що у сучасних умовах, коли адміністративне судочинство виконує роль ключового інструмента контролю за діяльністю органів публічної влади, особливої актуальності набуває питання ефективності адміністративного судочинства. Від швидкості й належної якості розгляду справ залежить не лише своєчасне поновлення порушених прав, а й рівень довіри громадян до правової системи в цілому.

В контексті представництва інтересів особи адвокатом в адміністративному судочинстві це означає два взаємопов'язані виміри.

По-перше, якість провадження безпосередньо залежить від того, наскільки повно реалізуються процесуальні права сторін і як професійно сторона обґрунтовує свою позицію. Адвокат, залучений ще на досудовій стадії, формує належну доказову базу, коректно оформлює позовну заяву, що мінімізує процесуальні помилки й підвищує шанси на винесення позитивного рішення на етапі судового розгляду.

По-друге, терміни вирішення судових справ багато в чому визначаються ефективністю комунікації між стороною та судом, коректністю процесуальних документів і готовністю суду ухвалювати рішення без зайвих відкладень. Коли адвокат з перших кроків забезпечує належне юридичне оформлення позиції клієнта, суд не витрачає часу на усунення недоліків позову, а сторона – на подання додаткових пояснень. Навпаки, багаторазове повернення матеріалів подовжує строки, підриваючи довіру до суду та унеможливаючи своєчасний захист прав.

З огляду на окреслені проблеми, актуальним постає питання пошуку ефективних шляхів їх подолання. З метою забезпечення належного функціонування адвокатського представництва в адміністративному судочинстві доцільно вжити таких заходів.

Насамперед, варто внести зміни до чинного законодавства з метою чіткого визначення повноважень адвоката в адміністративному процесі та встановлення єдиного, прозорого порядку їх підтвердження. Це дозволить уникнути правової невизначеності та знизить ризики повернення позовів з формальних підстав, пов'язаних із оформленням ордерів чи довіреностей.

Доцільно також розробити методичні рекомендації для судів щодо розгляду справ за участю адвокатів як представників. Такі рекомендації сприятимуть уніфікації підходів у судовій практиці, зменшать кількість помилок, пов'язаних із тлумаченням процесуальних прав адвоката, та забезпечать однакове застосування норм права.

Окрему увагу слід приділити посиленню гарантій незалежності адвоката. Йдеться не лише про декларативне визнання цього принципу, а й про конкретні механізми захисту — від ефективного реагування на спроби втручання в адвокатську діяльність до удосконалення етичних стандартів і процедур контролю за їх дотриманням.

Крім того, впровадження єдиної судової практики через системне узагальнення правових позицій Верховного Суду щодо статусу адвоката в адміністративному процесі сприятиме стабільності правозастосування, підвищить передбачуваність рішень та зміцнить довіру до судової влади.

Таким чином, забезпечення ефективного функціонування адвокатури в адміністративному судочинстві вимагає не лише формального нормативного врегулювання, а й глибокого оновлення підходів до правозастосування, послідовної реалізації гарантій адвокатської діяльності та підвищення професійної культури всіх учасників адміністративного провадження.

Висновки. Представництво інтересів особи адвокатом в адміністративному судочинстві є однією з ключових форм реалізації права на ефективний захист у публічно-правовому спорі. Дослідження засвідчило, що участь адвоката у відповідному провадженні має складний і багатовимірний характер, який охоплює не лише здійснення процесуальних повноважень, а й забезпечення гарантій справедливого судового розгляду, дотримання етичних стандартів, а також захисту основоположних прав і свобод особи.

Аналіз нормативно-правового забезпечення цієї діяльності свідчить про наявність досить широкої бази, сформованої як національними нормативно-правовими актами, так і міжнародними джерелами. Однак, формальна наявність правових норм не завжди забезпечує ефективність їх практичного застосування.

Однією з центральних проблем виявлено формалізм у правозастосуванні, зокрема у визнанні повноважень адвоката представником, що суперечить як конституційним гарантіям, так і духу міжнародних зобов'язань України. Крім того, непослідовність судової практики, недостатня розробленість процедурних гарантій та ризики впливу на незалежність адвоката значною мірою ускладнюють належну реалізацію правового захисту особи.

У контексті вітчизняного правозастосування підтверджується необхідність переосмислення та оновлення підходів до адвокатського представництва в адміністративному судочинстві. Практика засвідчує, що чинне нормативне регулювання потребує більшої узгодженості з реальними викликами, які постають перед адвокатами у процесі захисту прав особи. Особливо важливо забезпечити гармонізацію адміністративно-процесуальних положень із нормами про адвокатську діяльність, аби усунути суперечності та зміцнити гарантії незалежності адвоката як ключової фігури у здійсненні ефективного правового захисту особи.

Таким чином, удосконалення інституту адвокатського представництва в адміністративному судочинстві має відбуватися в напрямку усунення практичних і нормативних бар'єрів, які перешкоджають ефективній реалізації права на правову допомогу. Зокрема, до пріоритетних завдань слід віднести: систематизацію та уніфікацію процедур участі адвоката в адміністративному процесі, запровадження чіткого та універсального механізму підтвердження повноважень представника, зміцнення гарантій незалежності адвокатської діяльності у публічно-правових спорах, підвищення якості підготовки адвокатів до роботи в адміністративному судочинстві, стимулювання формування єдиної, стабільної судової практики Верховного Суду з питань адвокатського представництва в адміністративних справах.

Реалізація зазначених підходів сприятиме не лише ефективному функціонуванню адвокатури як одного з головних суб'єктів захисту в публічно-правових відносинах, але й утвердженню принципів правової держави, доступності правосуддя та гарантії справедливого суду для кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боровик А.В., Шевчук В.С. Функціональні основи діяльності адвоката в адміністративному судочинстві: монографія. Одеса: Юридика, 2024. 176 с. URL: <https://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2024/05>.
2. Боровик А.В. Функціональні_основи_діяльності_preview.pdf.

3. Вільчик Т.В. Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку: 8 матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (14 грудня 2023р.) НЮУ імені Ярослава Мудрого. Харків: 2024. 276 с. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/wp-content/uploads/2024/02/vilchik-zbirnyk_verstka.pdf.
4. European Convention on Human Rights 04.11.1950. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Бакаянова Н.М., Билиця І.О. Адвокатура у системі надання безоплатної правової допомоги: навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Адвокатура у системі безоплатної правової допомоги. Одеса: Фенікс, 2020. 84 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/578a5eac-0283-4450-9bf9-8d46a359f4f0/content>.
6. Гаран О.В. Процесуальна форма участі адвоката в адміністративному провадженні. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Правознавство. 2024. Том 26. Випуск 1 (38). С. 18–23. URL: <https://journals.visnyk-onu.od.ua/index.php/law/article/view/473/463>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
8. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
10. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
11. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія. Харків: Право, 2010. 256 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2010/Sakara_2010.pdf.